

Farklı Bölümlerden Gelen Öğrencilerin, “Desen” Ve “Grafik Desen” Eğitiminde Karşılaştıkları Zorluklar: Bursa Uludağ ve Kastamonu Üniversitesi Modelleri*

Difficulties The Students Faced From Different Department At “Drawing” and “Graphical Drawing” Courses: Bursa Uludağ and Kastamonu University Models

Öğr. Gör. Evrim SIRMALI

ORCID: 0000-0003-1573-240X • Bursa Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, Öğretim Görevlisi • evrim@uludag.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Güllü YAKAR

ORCID: 0000-0002-1272-5012 • Necmettin Erbakan Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi, Grafik Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi • gyakar@erbakan.edu.tr

-----||Araştırma Makalesi || Research Article

Özet

Plastik sanatlar dalında eğitim alan öğrencilerin geçmesi gereken oldukça uzun bir süreç vardır. Bu süreç; meslek yüksekokulları grafik programlarında çok daha kısa bir zaman içerisinde verilmek durumundadır. Ayrıca son yıllarda eğitim politikalarında yapılan değişikliklerle birlikte; meslek yüksekokulları grafik programlarına girişte, grafik bölümünden mezun olma şartı ortadan kalkmış ve öğrencilerin ortaöğretim alanlarının dışındaki bölümleri seçebilmeleri mümkün hale gelmiştir. Bu durum özellikle yetenek gerektiren derslerde, farklı bölümlerden gelen öğrencilerin zorlanmalarına, derse ilginin azalmasına, bu nedenle de dersten başarısız olarak her sene yeniden dersi alttan almalarına neden olmaktadır.

Sanat/tasarım eğitimi alan öğrencilerin; temel sanat öğelerini öğrenip, uygulayabilmeleri için “Desen” dersine gereksinimleri vardır. Böylece öğrenci farklı çizim teknikleri kullanmayı öğrenirken; bu teknikleri desen ilkeleri ile birleştirme deneyimi kazanmaktadır. Hem farklı teknikleri hem de çeşitli ilkeleri kullanmayı öğrenen öğrenci, yaptığı gözlemler sayesinde görsel algısını da geliştirmektedir. Seçilen sanat/tasarım disiplinine göre alınan desen dersinin üzerine diğer sanat eğitimi modelleri eklenmektedir. Grafik branşında “Grafik Desen” önemli ve gerekli derslerden biridir. Bu derste öğrenci, desen dersinde aldığı temel eğitimi grafiksel bir anlatımla sunabilmeyi öğrenir. “Desen” dersi becerileri, “Grafik Desen” dersinin üsluplaştırma, yalınlaştırma ve bozumsama teknikleri yardımıyla tasarımsal bir tabana oturtulur. Böylece grafik tasarım atölye derslerine altyapı hazırlanır.

Araştırma; ortaöğretim kurumlarının farklı alanlarından mezun olarak, ön lisans grafik tasarım programlarına girmeye hak kazanan öğrencilerin; bölüm derslerine uyum düzeylerini bulgulamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla; 2012–2013 Akademik yılında Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu ve Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Meslek Yüksekokulu Grafik Tasarım Programlarında eğitim gören öğrenciler örneklem olarak alınacaktır. Öğrencilerin ortaöğretim mezuniyet alanları, derslere ilişkin tutumları gibi verilerin elde edilebilmesi amacıyla tarama yöntemi uygulanacaktır. Ek olarak, öğrencilerin “Desen” /“Grafik Desen” derslerindeki çalışmaları ve notları araştırma için derlenecektir. Bu yöntemle, öğrencilerin ortaöğretim mezuniyet alanları ile söz konusu derslerdeki çalışmaları ve notları arasındaki ilişkinin saptanması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Grafik tasarım, grafik tasarım eğitimi, desen, grafik desen, yetenek

Abstract

The students training in plastic arts, have a rather lengthy process to go through. This period must be given in a much shorter time at vocational schools of higher education graphic programs. In addition, the condition of graduated from graphic department had been removed for entrance to graphic programs and it has become the students being able to choose outside their field of secondary education with changes at educational policies in recent years. This situation, leads to the students from different departments were not capable, reduction of interest to the course, therefore, re-course every year by failing to take the course, particularly at courses which requires skills.

Art /design students are in need of "Drawing" course to learn and apply the basic design elements. Thus, the students learn to use different drawing techniques and gain the experience of merging these techniques with the principles of design. The

* “Farklı Bölümlerden Gelen Öğrencilerin, “Desen” Ve “Grafik Desen” Eğitiminde Karşılaştıkları Zorluklar: Bursa Uludağ Ve Kastamonu Üniversitesi Modelleri” adlı bildirden esinlenerek yazılmıştır.

students who learn to use different techniques as well as various principles improve visual perception by his observations. Other art education models are added to “Drawing” course according to the selected art/ design discipline. "Graphical Drawing" is one of the important and necessary courses at graphic branch. In this course, students learn to be able to present the basic skills with a graphical expression. “Drawing” class skills placed to the design base with the help of "Graphical Drawing" course's stylization, abstraction and deformation techniques. Thus, the infrastructure is prepared graphic design studio courses.

The research aims to detect the student's congruence levels to branch courses who were graduated from different areas at secondary education and eligible to take undergraduate graphic design programs. For this purpose, students training in 2012-2013 academic year at Graphic Design Programs of Kastamonu University Kastamonu Vocational School of Higher Education and Uludağ University Vocational School of Technical Sciences will be taken as a sample. Survey method will be applied in order to obtain such data like areas of graduation from secondary education and attitudes to the courses. In addition, the studies and scores of student's "Pattern" - "Graphical Drawing" courses will be compiled for research. In this way, aimed to determine the association between the areas in secondary education and studies-scores of the mentioned courses.

Through this research which is considered to be appropriate one of the Triennial Symposium's issues "Sustainability/ Continuity", it will be able to improve the quality of art/ designeducation.

Keywords: Graphic design, graphic design education, drawing, graphical drawing, ability

Giriş

Plastik Sanatlar alanında atölye dersi olarak verilen Desen; tasarımcının anlatım gücünü kuvvetlendirmekte etkili bir araçtır. “Çizgiye yüklenen sembolik ifadelendirmeler bizi mağara resimlerinden günümüze, insanlığın ortak geçmişi, algı ve tasarımları bakımından atalarımıza bağlamaktadır. Desen ilk insanlardan beri dünya ve evren ile ilgili gerçeğimizde ortak bir diyalog ile şekillenen varoluşumuzu anlamlandırmanın en temel yollarından biri olmuştur.” (Türkmenoğlu,2012:42) Nokta ve çizgilerin birleşimi ile farklı karakterlere bürünen Desen; resimsel özelliğinden arınmaya başlar, çizgi fazlalıklarından kurtulur, yaratıcılığın da katkısı ile kendisini Grafik Desen sürecine hazırlar. Anlatım üslubunun da geliştirilmesiyle Grafik Desen'e dönüşür. Kendisini çizimleriyle ifade etmeyi öğrenen grafik öğrencisi, tasarım sürecinde kuramsal derslerini ve atölye eğitimlerini tamamlamalıdır.

Amaç

Desen ve Grafik Desen derslerinin amacı; plastik sanatlar alanında eğitim almak isteyen gençleri tasarım sürecine hazır hale getirmektir. Bu süreçte, alan dışından Grafik Tasarım eğitimi almak için ön lisans programlarına alan dışından gelen öğrenciler bazı sorunlarla karşılaşmışlardır. Araştırma, özellikle çizim becerisi gerektiren atölye derslerinde yaşanan zorlukları ve bunun nedenlerini kapsamaktadır.

Süreç Sanatı Olarak Desen

Sanat, zamanın ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanatçı da bu süreci en doğru ve etkili şekilde kullanan tasarımcıdır. “Sanatçı” ve “tasarımcı” tanımlamaları bazı otoritelerce tartışılarsun, asıl dikkat edilmesi gereken nokta “tasarım” olgusudur. Nasıl ki alfabenin tamamını öğrenmeden doğru şekilde yazı yazamıyorsak, grafiğin tüm bileşenlerini öğrenmeden de tasarım yapamayız. Desen, bu aşamada tasarım alfabesinin başlarında yer alır.

“Bir desen; çizgi, leke ya da işaretler ve sembollerden oluşur. Temel öge ise açık-koyudur. Henri Matisse’in “Desen çizmek; seçmek, ayıklamak, doğanın özünü vermektir.” (Üner, 2010:40) sözünde, ihtiyaç duyulan ya da fazlalık olarak görülen öğelerin belirlenmesinden bahsetmektedir. Bir tasarımcı eserine neyi, ne şekilde katması ya da çıkarması gerektiğini iyi bilmelidir. Özellikle grafiksel anlatımlarda bu durum çok daha hassastır.

Mağara duvarlarından bugüne gelen desen anlayışında farklı yorumlamalar olmuştur. Özellikle sanatta desenin kırılma noktalarını yaşadığı Rönesans, Empresyonizm, Sentetik Kübizm, Dadaizm, Pop Art gibi dönemlerde ortaya çıkan eserlerdeki desenlerin tekniklerinde değişimler gözlenmektedir. “Günümüz sanatında desen, sanatçıların kendilerini çok değişik araçlarla ifade etmelerinde deneysel bir anlatım dili olarak, farklı deneyimleri elde tutacak şekilde kendini gösterir. Geleneksel dönemlerden farklı olarak günümüz sanatı, bu aracı, çağdaş sanatın dinamiklerini sorgulamak açısından ilk plana almayı başarmıştır.” (Albayrak, 2012:1) Özellikle disiplinler arası yaklaşımın güncel sanatta etkin bir rol oynaması, buna bağlı olarak dijital işlerin ön plana çıkmasıyla farklı bir teknik arayışa doğru giden estetik anlayışın temelinde her zaman desenin var olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Desendeki bu çeşitlilik aynı zamanda malzemelerine de yansımıştır. Yüzey olarak kullanılan kâğıt ve tuvaler günümüzde hem renk hem de doku olarak farklılık göstermektedir. Çeşitli koyulukta ve yumuşaklıkta kullanılan kalemler en temel desen materyalidir. Bu çizim araçlarına; mağara resimlerinden günümüze kadar gelen kömür (füzen), kireç taşından elde edilen ve çeşitli renkleri de bulunan tebeşir, sprey sabitleştiriciler, mum boyalar, farklı uç seçenekleriyle kullanılan mürekkepli kalemler, ince ve kalın etkilere sahip keçeli kalemler hem kuru hem de sulandırarak çalışılan renkli kuru kalemler eşlik eder. Böylelikle desen çalışırken farklı çizgi, leke ve dokular yakalanır.

Grafik Tasarım’ da Desen Dersinin Önemi

Ünlü sanatçı Leonardo da Vinci’nin söylediği gibi “Resimde her şey desenle başlar.” Desen, resmin temeli olduğu gibi plastik sanatların her alanında karşımıza çıkar ve bütünü algılamamızda büyük rol oynar. “Desen her şeyden önce, bakmayı öğretir. Gözümüz görme yetisine sahip bir organdır ve bir refleks sonucunda her şeyi görür; ancak bakmak görmeye zihinsel bir katılım getirir. Desen de bize bu katılımı öğretir.” (Üner, 2010:40) Tasarımcılar, diğerlerine göre farklı açılardan görme yetisine sahiptir. Bu yeti önceden var olabildiği gibi bu yönde yapılan çalışmalarla da geliştirilmektedir.

Sanat eğitimi çeşitli basamaklardan oluşmaktadır. Bu adımlara gerek gözümüzü eğitmek, gerek farklı teknikleri kullanabilmek ve gerekse form, biçim, ışık-gölge, hacim gibi temel öğeleri öğrenebilmek için ihtiyaç duyarız. Temel tasarım öğelerini desen becerileri ile birleştirmeyi öğrenmeden, tasarımı sadece bilgisayar programıyla gerçekleştirmek; etkili ve estetik sonuçlar elde edilmesini zorlaştırmaktadır.

Desen dersi 14 haftalık bir eğitim sürecini kapsamaktadır. Hazırlanan müfredat, her türlü çizim tekniğini farklı konular çerçevesinde kullanabilmelerini içermektedir. İlk haftaya çizgi egzersizleri

yaparak başlayan öğrenciler, bir objenin desenini yaparken farklı çizgi kullanımlarını öğrenirler. Bundan sonraki aşama belirlenen ebatlardaki kare içerisinde, farklı çizgi tiplerini kullanarak oluşturdukları şekilleri, kendi kurgularına göre gölgelendirip hem çizgi hâkimiyetini kazanmaya başlarlar hem de forma göre tarama yöntemini gerçekleştirirler. Kompozisyon kurallarına göre düzenledikleri natürmortu kâğıda çizerken, doku özelliklerini de incelerler. Grafik alanından mezun öğrencilerin bu aşamalarda öğretilenleri daha hızlı kavradıkları gözlenmiştir. Ancak alan dışından gelen öğrenciler perspektif ve boyutu algılama konusunda zorluk yaşamaktadır. Kurşun kalem ile desen yapma konusunda yetkinleşmeye başlayan öğrenciler, farklı teknikleri denemek için başlangıç altyapısına sahip olurlar. Uygulaması hızlı ancak kontrolü daha zor olan füzen – tebeşir tekniğine geçildiğinde, çizim yapılan kâğıdın temiz tutulması ve araştırma çizgilerinin az kullanılarak formu oturtma konusunda sıkıntı yaşanır. Objelerin boyutlarını ve dokularını ellerini kullanarak algılayan öğrenciler; pamuk, kâğıt kalem ve parmaklarıyla tozu dağıtarak natürmortu çizerler. Renkli kuru kalem ile obje ve renkli keçeli kalemle peyzaj çizimlerini yaparlar. Bu aşamada alan dışından öğrencilerin zorlandıkları belirlenmiştir. Malzemenin silinemez nitelikte olması ve baskı şiddetine göre ince ve kalın çizgilerin oluşması nedeni ile çok dikkatli çalışmaları gerektiğini fark ederler. Alan içinden öğrenciler çizdikleri desende teknik zorlukları aştıkça, daha karmaşık sorunları çözmeye açık hale gelirler. Natürmort ya da peyzajlarda oran-orantı kavramını keşfetmeye başlarlar. Ancak bu farkındalık alan dışından gelen öğrenciler için çok daha zorlayıcı olmaya başlar. Verilen ödevlerin yapılmaması hatta derse karşı ilginin yitirilerek devamsızlığın başlaması vize öncesi haftalarda görülmektedir.

Yedinci haftadan sonra portre bileşenlerine geçilir. Kolaydan zora doğru devam eden aşamalar sayesinde, parçalardan bütüne gidilir. Böylece göz, hem oran-orantı konusunda daha etkin çalışmaya başlar hem de portre gibi karmaşık bir formu basitten başlayarak farklı teknikler kullanarak çözümlenme öğrenilmiş olur. Bu çalışmada alan dışından gelen öğrenciler portre bileşenleri arasındaki bağıntıları görmede ve orantıyı uygulamada sorun yaşarlar. Detaycılıktan kaçınarak daha şematik çizimler yaparlar. Aynı uygulamayı insan figürü çiziminde de uygularlar.

Süreç Sanatı Olarak Grafik Desen

Grafik Desen dersi; öğrencilerin desen dersinde kazandıkları göz-el-beyin koordinasyonundan faydalanmakla birlikte; öğrenciyi mesleki derslerine hazırlar. Desen dersinin kazandırdığı detaycı ve hassas anlatım biçiminin; grafik tasarımın yalın ve net ifadesine dönüştürülmesi bu dersin dayanak noktasıdır. Araştırma çizgilerinin netleştirildiği, ton farklılıklarının çalışmalarının yerini tek renge indirgeme çalışmalarının aldığı bu süreçte; öğrenciye sürekli olarak grafik tasarımın çoğaltma ve yeniden basım mantığına uygun çalışmaları telkininde bulunulur. Bu durum öğrencilerin çevrelerindeki görsellerle desteklenmektedir. Örneklemek gerekirse; öğrencinin üzerinde çalıştığı bir firma ambleminin, bu firmanın faks kâğıdında da kullanılacağı ve burada renklerin yitip sadece lekelerin kalacağı hatırlatılır ya da amblemin promosyon ürünler üzerinde küçük ebatlarda

basılabileceği ihtimaliyle; gereksiz detaylardan arındırılmış, net bir ifadeye sahip çalışmalar sunmaları gerektiği anlatılır.

Yalınlaştırma sürecinin yanında, deformasyon (biçim bozma), stilizasyon (üsluplaştırma) gibi çalışmalarla öğrenciler; nesne ve kavramları kişisel üsluplarıyla yeniden yorumlar. Her öğrencinin üslubunda yaratıcılık potansiyeli mevcuttur. Çellek’e göre yaratıcılık “alışılmışın, bilinenin dışında, farklı, yeni, özgün olmak, problemi görmek, farklı çözüm yollarından giderek yeni sonuçlar çıkartmaktır” (Çellek,2002:2).

Grafik Tasarım ’da Grafik Desen Dersinin Önemi

Grafik Desen dersinin bir kazanımı objelerden yola çıkarak grafiksel yorumlar yaratmaktır. Bir diğer önemli kazanımı ise fikir ve mesajları sembolleştirebilmek, semboller yoluyla anlatmaktır. Görsel çevrede her an karşılaşılan ve toplumsal ilişkileri düzenleyen tüm simge ve sembollerin tasarlanıp uygulanması sürecinde grafik tasarım rol almaktadır. Trafik işaretleri, piktogramlar, kullanım ve montaj kılavuzları gibi pek çok güncel örnekte kullanılan bu simge ve semboller; yalın biçimde anlatılmış fikir ve mesajlardır. Dil, milliyet gibi kavramların üzerinde evrensel nitelikteki bu ifadeler; dünyanın neresinde olursa olsun, tüm insanların aynı anlama ulaşmalarını sağlaması sebebiyle önemlidir. Buradan hareketle, tasarımın kültürlerarası bir ifadeye sahip olduğu ve bu yalın dile soyutlama becerileri yardımıyla ulaşıldığını söylemek mümkündür.

Ticari markaların alamet-i farikaları yani bu markaları benzerlerinden ayıran izler, işaretler olan amblemler de bu soyutlama becerisine doğrudan örnektir.

Öğrenciler, eğitimleri boyunca bu soyutlama ve üsluplaştırma becerilerinden faydalanmaktadır. Web tasarımı, özgün baskı, illüstrasyon, kurumsal kimlik, afiş ya da kitap kapağı gibi tüm derslerinde/çalışmalarında; grafik tasarımın yalın ve özgün diline ulaşabilmek için, Grafik Desen dersi kazanımlarından destek alır.

Materyal ve Metod

Araştırmada tarama metodlarından anket kullanılmıştır. Anket formu; öğrencilerin 1)Demografik bilgileri, 2)Grafik Bölümüne ilişkin tutumları, 3)Desen-Grafik Desen dersine ilişkin tutumlarına yönelik üç bölümde toplam 23 sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veriler, 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılı Bahar Dönemi’nde Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Meslek Yüksekokulu ve Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Yüksekokulu’nda Grafik Tasarım bölümlerine devam eden öğrencilere uygulanan anket formlarıyla toplanmıştır. Desen ve Grafik Desen derslerinin birinci sınıf dersi olması sebebiyle; örneklem olarak birinci sınıf öğrencileri seçilmiştir. Araştırmanın amacının, ortaöğretimin grafik tasarım dışında farklı

alanlarından gelen öğrencilerin, Desen ve Grafik Desen derslerine uyumunun incelenmesi olması sebebiyle; bu niteliği taşıyan 41 öğrencinin ankete verdiği yanıtlar değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Üç bölümde toplam 23 sorudan oluşan anket formundaki sorulara öğrencilerin verdiği yanıtlar frekansları (sıklık) ve yüzdeleriyle ifade edilmiş ve ilgili yorumlara yer verilmiştir.

Soru 1’de öğrencilere mezun oldukları lise türü sorulmuştur. Öğrencilerin tamamının Meslek/Anadolu Meslek Lisesi ya da Teknik Lise Mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 1 Öğrencilerin mezun oldukları ortaöğretim okul türü

Genel lise	Meslek/Anadolu Meslek/Teknik lise		Anadolu/Fen Lisesi	Diğer
	Frekans	Yüzde		
-	41	% 100	-	-

Soru 2’de öğrencilere mezun oldukları ortaöğretim alanları (bölümleri) sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar, Grafik Bölümü’ne kayıt yaptıran öğrencilerin % 41’inin Elektrik-Elektronik Bölümü mezunu olduğunu göstermektedir. Bunu % 24 ile Makine bölümü mezunları ve % 17 ile Matbaa mezunları takip etmektedir.

Bu bölümlerin alan dersleri ya da ortak dersleri arasında desen ve grafik desen derslerinin olmaması; öğrencinin üniversite eğitiminde bu derslerde zorlanmasına sebep olmaktadır. Bahsedilen bu dersler; öğrencinin üniversite eğitiminde bu derslerde zorlanmasına sebep olmaktadır. Bahsedilen bu dersler; hem bilişsel hem devinsel beceriler içermekte ve öğrenci üniversiteye geldiğinde bu ön kazanımlara sahip olduğu varsayılmaktadır. Ders eğitmenleri tarafından öğrencide ön kazanım eksiklikleri tespit edildiğinde; fazladan çalışma süreleri ve ödevlerle bu eksiklik giderilmeye çalışılmakta ancak bu yöntemin çoğunlukla verimli olmaması ve öğrencinin dersi başaramaması ile sonuçlanmaktadır. Böylece, temel nitelikteki bu derslerin gerektirdiği beceriye ulaşamayan öğrenci, dersi bir sonraki yıl tekrar almak zorunda kalmaktadır. Ancak bu durum öğrenciyi, dersin kazandırdığı becerileri gereksinen diğer dersleri almaktan alıkoymuyorsa (önkoşul ders belirlenmemişse); öğrenci yeni aldığı derslerde de, eksik bilgi ve becerileriyle sıkıntı yaşayacaktır.

Tablo 2 Öğrencilerin mezun oldukları ortaöğretim alan türü

Elektrik/ Elektronik		Makine		Matbaa		Metal		Motor		Endüstriyel Kalıp	
Frekan s	Yüzd e	Frekan s	Yüzd e	Frekan s	Yüzd e	Frekan s	Yüzd e	Frekan s	Yüzd e	Frekan s	Yüzd e
17	% 41	10	% 24	7	% 17	4	% 9	2	% 4	1	% 2

Soru 3’de öğrencilere eğitimleri sırasında ikamet biçimleri sorulmuştur. Öğrencilerin ikamet koşullarının ders çalışma koşullarına olan etkisini bulgulamaya yönelik bu soruda öğrencilerin % 51’i aileleriyle birlikte yaşadıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin % 21’i yurttan ve yine % 21’i arkadaşlarıyla

evde kaldıklarını belirtmiştir. Barınılan yurt, desen-grafik desen gibi alan dersleri ödevlerini gerçekleştirmek için uygun çalışma ortamları sunmuyorsa; öğrencinin ödevlerini istenen performansta gerçekleştirememesi sorunu ortaya çıkmaktadır

Tablo 3 Öğrencilerin eğitimleri esnasında ikamet biçimleri

Aile ile birlikte		Yurtta		Arkadaşlarla evde		Tek başına evde	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
21	% 51	9	% 21	9	% 21	2	% 4

Soru 4’te öğrencilerin ailelerinin bu bölümde okumalarını destekleyip desteklemedikleri sorulmuştur. Öğrencilerin % 97’sinin aileleri tarafından desteklendikleri görülmektedir. Aileleri tarafından maddi ve manevi olarak desteklenen öğrencilerin daha verimli ve başarılı çalışmalar gerçekleştirebileceği varsayılmaktadır.

Tablo 4 Öğrencilerin ailelerinin okudukları bölüme destek durumu

Evet, destekliyor		Hayır, desteklemiyor	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
40	% 98	1	% 2

Soru 5’da alan dersleri ödevlerini yapabilmek için evlerinde ya da yurtlarında uygun çalışma ortamı mevcut olup olmadığı sorulmuştur. Desen ve Grafik Desen dersi ödevlerinin yapılabilmesi için uygun düzen ve genişlikte bir çalışma alanına sahip olduğunu belirten öğrenciler % 73, çizim yapabilecek uygun bir çalışma alanları olmadığını belirten öğrenciler % 21 oranındadır. Öğrencilerin kendilerine ait, desen-grafik desen dersi çalışmalarını gerçekleştirebilecekleri ortamlara sahip olmamaları, yukarıda da bahsedildiği gibi, çalışmalarının niteliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo 5 Öğrencilerin ikamet ettikleri yerlerde uygun çalışma alanlarına sahip olma durumu

Çalışma ortamı mevcut		Çalışma ortamı mevcut değil	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
30	% 73	9	% 21

Soru 6’da grafik tasarım bölümü ön lisans programına yerleştirilme biçimleri sorulmuştur. Yanıtlar, öğrencilerin % 65’inin sınavsız geçiş ile, % 34’ünün YGS sınavı sonucuna göre Grafik Tasarım Programına yerleştirildiklerini göstermektedir. Çalışmanın, ortaöğretim grafik alanı dışındaki bölümlerden mezun öğrencilerle gerçekleştirilmiş olması sebebiyle; % 65’lik bir kesimin sınavsız geçiş ile grafik tasarım bölümüne yerleştirilmelerinin çelişkili bir durum oluşturulduğu düşünülmektedir. Sınavsız geçiş hakkının grafik tasarım alanına yakın bölümlerden gerçekleşmesinin nispeten daha verimli sonuçlar yaratacağı düşünülmektedir. Ancak müfredatında desen ve grafik desen

dersi barındırmayan bölümlerden gelen öğrencilerin, üniversiteye geldiklerinde bu derslerde sorunlar yaşaması kaçınılmazdır.

Tablo 6 Öğrencilerin ön lisans grafik tasarım programına yerleştirilme biçimleri

Sınavsız geçişle yerleştirilme		YGS sınavı sonucuna göre yerleştirilme	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
27	% 65	14	% 34

Soru 7’de, öğrencilerin Grafik Tasarım programını seçme konusundaki kararlarının ne ölçüde kendileri tarafından verildiği ya da yakın çevreden dayatma/tavsiye aldıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buna göre öğrencilerin % 80’i kararı kendilerinin verdiğini, % 12’si ailelerinin tercih ve yönlendirmesi etkisiyle bu bölümü seçtiklerini, % 5’i öğretmenlerinin yönlendirmesinin etkili olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin bölümün ve mesleğin gerektirdiği bilgi ve beceriler, mesleğin olumlu ve olumsuz yönleri ile ilgili araştırma yapmış ve bu bölümü seçme kararını kendilerinin vermiş olması -ideal düzlemde- beklenmektedir. Ancak yine de; dayatma ve yönlendirme gibi; öğrencinin seçiminde etkili olumsuz etkenler de bulunabileceği göz önünde bulundurulmaktadır. Öğrencinin aldığı eğitimden, mesleki, sosyal ve kişisel anlamda tatminkâr olması; yapacağı çalışmalarda etkili olacaktır.

Tablo 7 Öğrencilerin ön lisans grafik tasarım programını seçme kararında etkili kişi

Öğrenci tercihi		Aile tercihi/yönlendirmesi		Öğretmen yönlendirmesi	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
33	% 80	5	% 12	2	% 5

Soru 8’de öğrencilerin Grafik Tasarım Bölümünü seçme nedenleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öğrencileri bu bölümü tercih etme sebebi olarak; % 37 mesleğe ilgileri olduğu için, % 24 iş bulma şansı ya da kazancı yüksek bir meslek olduğu, % 20 puanları bu bölüme yettiği için, % 10 prestijli bir meslek olduğunu düşündükleri için, % 5 bu bölümde eğitim görmeyenlerin kolay olduğunu düşündükleri için tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin grafik tasarım programını seçme nedenlerine bakıldığında; –üzücü bir biçimde- % 20’lik bir oranda, puanlarının bu bölümde eğitim görmeye yettiği için tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum öğrencinin motivasyon ve adaptasyonuna sekte vurabilecek nitelik taşımaktadır.

Tablo 8 Öğrencilerin ön lisans grafik tasarım programını seçme nedenleri

Mesleğe olan ilgi	İş bulma şansı/kazancı yüksek meslek oluşu	Puanın bu bölüme yetmesi	Prestijli bir meslek olması	Bölümün kolay olduğu düşüncesi

Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
15	% 37	10	% 24	8	% 20	4	% 10	2	% 5

Soru 9’da öğrencilerin üniversite tercihlerindeki meslek tercihi sıralamalarında Grafik Tasarım Bölümünün kaçınıcı sırada olduğu sorulmuştur. Öğrencilerin meslek tercihlerinde Grafik Tasarım Bölümü % 34 oranında birinci sırada, % 27 oranında ikinci sırada, % 17 oranında üçüncü sırada ve % 17 oranında dört ve sonrası sırada olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin % 66’lık bir bölümünün bu mesleği ilk sırada tercih etmemeleri; ideallerinde farklı bir meslek olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 9 Öğrencilerin ön lisans grafik tasarım programının tercih sıralamalarındaki yeri

Birinci sırada		İkinci sırada		Üçüncü sırada		Dört ve sonrası	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
14	% 34	11	% 27	7	% 17	7	% 17

Soru 10’da öğrencilere, eğitim gördükleri okulun, tercih sıralamalarındaki yeri sorulmuştur. Öğrencilerin % 40’ı birinci sırada olduğunu, % 24’ü ikinci sırada olduğunu, % 12’si üçüncü sırada olduğunu ve % 24’ü dört ve sonrası sırada olduğunu belirtmiştir.

Öğrencilerin % 60’lık bir bölümünün, şu anda eğitim gördükleri okulun ilk tercihleri olmadığını belirtmeleri; ideallerinde farklı bir okul olduğunu göstermektedir. Bu durumun da, okula ve şehre olan bağlılıklarının düşük olduğu kaygısını yaratmaktadır.

Tablo 10 Öğrencilerin okudukları okulun tercih sıralamalarındaki yeri

Birinci sırada		İkinci sırada		Üçüncü sırada		Dört ve sonrası	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
16	% 40	10	% 24	5	% 12	10	% 24

Soru 11’de öğrencilerin, grafik alanı derslerine (mesleki derslere) çalışmak için haftada yaklaşık olarak kaç saat ayırdıkları sorulmuştur. Öğrencilerin % 15’inin bir saat, % 20’sinin iki saat, % 15’inin üç saat, % 51’inin dört saat ve fazlası vakit ayırdıkları görülmüştür. Öğrencilerin yaklaşık olarak % 50’lik bir kısmının, ödev ve araştırmaları için haftada dört saatten az vakit ayırmalarının; olumsuz bir sonuç yaratacağı düşünülmektedir. Bu durumun, ders eğitmeninin düzenli kontrolleriyle aşılması mümkündür. Ancak bu dışsal baskıyı yürütmek, gerek eğitmen gerek öğrenci için zor ve zorlayıcıdır.

Tablo 11 Öğrencilerin alan derslerine çalışmak için ayırdıkları vakit

Bir saat		İki saat		Üç saat		Dört saat ve fazlası	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
6	% 15	8	% 20	6	% 15	21	% 51

Soru 12’de öğrencilere, alan derslerine yönelik korku-kaygı hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Öğrencilerin % 44’ü çoğunlukla kaygı hissettiklerini, % 41’i bazen kaygı hissettiklerini ve % 15’i kaygı hissetmediklerini belirtmiştir.

Ortaöğretimde alan dışından gelen öğrencilerin; yeni karşılaştıkları bu derslere yönelik kaygı hissetmeleri kaçınılmazdır. Araştırmanın temelini de bu görüş oluşturmaktadır. Bu kaygı; derslere ilişkin bilgi ve beceri ön kazanımlara sahip olmayan öğrencinin yaşadığı adaptasyon sorunuyla doğrudan alakalıdır.

Tablo 12 Öğrencilerin ön lisans grafik tasarım programına yönelik kaygı durumları

Çoğunlukla kaygı hisseden		Bazen kaygı hisseden		Kaygı hissetmeyen	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
18	% 44	17	% 41	6	% 15

Soru 13’te öğrencilere kaygılarının sebepleri sorulmuştur. Öğrencilerin % 51’i çizim becerilerinin yeterli olmaması sebebiyle, % 22’si ortaöğretim grafik bölümü mezunu arkadaşlarından geride hissetmeleri sebebiyle, % 12’si yaratıcı fikirler geliştiremeyecekleri kaygısı ile % 5’i bölümü sevmemeleri sebebi ile kaygı hissettiklerini belirtmiştir.

Öğrencilerin yarıdan fazlasının çizim becerilerinin yeterli olmadığını düşünmeleri kaçınılmazdır. Desen becerileri, uzun çalışma süreleri sonucunda elde edilecek niteliktedir. Yine öğrencilerin % 22’sinin, kendilerini, ortaöğretim mezuniyet alanı grafik bölümü olan sınıf arkadaşlarından geride hissetmeleri de bahsedilen durumla bağlantılıdır.

Tablo 13 Öğrencilerin ön lisans grafik tasarım programına yönelik kaygılarının sebepleri

Çizim becerilerinin yeterli olmaması		İlgili bölümlerden mezun sınıf arkadaşlarından geride hissetmek		Yaratıcı fikirler geliştirememe kaygısı		Bölümü sevmemek	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
21	% 51	9	% 22	5	% 12	2	% 5

Soru 14’te öğrencilere grafik bölümünde gördükleri derslerin onları geliştirdiğini düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Öğrencilerin % 83’ü bu derslerin kendilerini geliştirdiğini, % 15’i geliştirmediklerini düşündüklerini belirtmiştir.

Tablo 14 Öğrencilerin ön lisans grafik tasarım programının gelişimlerine etkisine yönelik görüşleri

Bölüm derslerinin kendilerini geliştirdiğini düşünenler		Bölüm derslerinin kendilerini geliştirmediklerini düşünenler	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
34	% 83	6	% 15

Soru 15’te yeniden seçim şansları olması durumunda grafik tasarım bölümünü seçip seçmeyecekleri sorulmuştur. Öğrencilerin % 54’ü bu bölümü yine seçeceklerini, % 46’sı ise tekrar seçmeyeceklerini belirtmiştir.

Yaklaşık olarak % 50’lik bir kesimin, seçim şansları olması durumunda bu bölümü tekrar seçmeyeceklerini belirtmesi; öğrencinin memnuniyetsizliğini ve derslerden nispeten kopuk olduklarını göstermektedir. Bu durum öğrencinin, okuldan kopmasına, eğitimini yarıda bırakmasına sebep olabileceği gibi; ders işlenişini de etkilemektedir. Öğrencilerin bölümlerine bağlılıkları; dersin işlenişini, sınıftaki bireylerin motivasyonlarını ve başarı algılarını etkilemektedir. Ders eğitmeninin de bu durumdan etkilenmemesi kaçınılmazdır; takınacağı tutumlarda, öğrencilerle gerçekleştirilebilecek farklı projelere (sergi, yarışma katılımı, bilimsel ve sanatsal etkinliklere katılım ya da bunların organizasyonu) olumlu ya da olumsuz bakmasında etkili olacaktır. Buradan da anlaşılabilir olduğu gibi öğrencilerin bireysel tutumları, mensup oldukları sınıf ve eğitmenleri ile etkileşimlerini değiştirme ve başarılı ya da başarısız kılma özelliğine sahiptir.

Tablo 15 Öğrencilerin ön lisans grafik tasarım programını tekrar seçip seçmeyecek olmaları

Grafik bölümünü seçecek olanlar		Grafik bölümünü seçmeyecek olanlar	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
22	% 54	19	% 46

Soru 16’da öğrencilerin 2012-2013 Güz Döneminde aldıkları desen dersine istekli bir biçimde katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Öğrencilerin % 66’sı desen dersine istekli bir biçimde katıldıklarını, % 34’ü ise istekli bir biçimde katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Grafik tasarım eğitiminin temel becerilerinin kazandırıldığı desen dersine istekli katılım; öğrencinin hem bu derste hem de çizim bilgi ve becerisi gerektiren diğer derslerdeki başarısını doğrudan etkilemektedir. Bulgular, öğrencilerin % 34’ünün bu derse istekli bir biçimde katılmadığını göstermektedir. Bu öğrenciler, genel ortalamaları yardımıyla bu dersi geçse bile (dönem ortalamasının 2.00’den yüksek olması ile); isteksizlik ve başarısızlıklarının bağıntılı derslerde devam edecek olması ihtimali mevcuttur.

Tablo 16 Öğrencilerin desen dersine katılmalarındaki motivasyon durumları

İstekli biçimde katılmış olan		İsteksiz biçimde katılmış olan	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
27	% 66	14	% 34

Soru 17’de öğrencilere, desen dersinin ödevlerini yapmak için haftada yaklaşık kaç saat ayırdıkları sorulmuştur. Yanıtlar % 24 oranında iki saat, % 20 oranında üç saat, % 20 oranında dört saat ve % 34 oranında beş saat ve fazlası vakit ayırıldığını göstermektedir. % 64’lük bir kesimin, desen dersi ödevlerini yapmak için haftada beş saatten az vakit harcamış olmaları, bu dersin ön kazanımlarına sahip olmadıkları düşünüldüğünde; başarılarını ve derse yönelik kaygılarını etkileyecektir.

Tablo 17 Öğrencilerin desen dersi ödevlerine ayırdıkları haftalık vakit

İki saat		Üç saat		Dört saat		Beş saat ve fazlası	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
10	% 24	8	% 20	8	% 20	14	% 34

Soru 18’de öğrencilere desen dersi ödevlerini yaparken zorlanıp zorlanmadıkları sorulmuştur. Öğrencilerin % 61’i zorlandıklarını, % 37’si bazen zorlandıklarını ve % 2’si zorlanmadıklarını belirtmiştir. Alan dışından gelen öğrencilerin, kaçınılmaz biçimde, desen dersinde zorlandıkları görülmüştür. Bir önceki sorunun, % 64’lük bir kesimin haftada beş saatten az vakitlerini bu dersin ödevlerine ayırmaları ile % 61’inin bu derste zorlanması ilişkili görülmektedir.

Tablo 18 Öğrencilerin desen dersini kolay bulup bulmadıklarına ilişkin görüşleri

Zorlanan		Bazen zorlanan		Zorlanmayan	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
25	% 61	15	% 37	1	% 2

Soru 19’da öğrencilere, desen dersinin tasarım becerilerine olumlu katkı sağlayıp sağlamadığı konusundaki düşünceleri sorulmuştur. Öğrencilerin % 76’sı bu dersin tasarım becerilerine olumlu katkı sağladığını düşündüklerini, % 22’si ise olumlu katkı sağlamadığını düşündüklerini belirtmiştir.

Tablo 19 Öğrencilerin desen dersinin tasarım becerilerine sağlayacağı katkıya ilişkin görüşleri

Olumlu katkı sağlıyor		Olumlu katkı sağlamıyor	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
31	% 76	9	% 22

Soru 20’de öğrencilere, 2012-2013 Bahar Döneminde aldıkları grafik desen dersine istekli bir biçimde katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Öğrencilerin % 71’i bu derse istekli bir biçimde katıldıklarını, % 24’ü ise istekli bir biçimde katılmadıklarını belirtmiştir. Bu ders, yalınlaştırma ve tasarımın basit diline ulaşmada becerileri kazandıran temel derslerden biridir. % 24’lük bir kesimin bu derse isteksiz bir biçimde katılıyor oluşunun, başarı durumlarında olumsuz etki yaratması mümkün görünmektedir.

Tablo 20 Öğrencilerin grafik desen dersine katılmalarındaki motivasyon durumları

İstekli bir biçimde katılıyor olan		İsteksiz bir biçimde katılıyor olan	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
29	% 71	10	% 24

Soru 21’de öğrencilere, grafik desen dersi ödevlerini yapmak için haftada yaklaşık kaç saat ayırdıkları sorulmuştur. Öğrencilerin % 27’sinin iki saat, % 39’unun üç saat, % 10’unun dört saat ve % 24’ünün beş saat ve fazlası vakit ayırdıkları görülmüştür.

Alan dışından gelen öğrencilerin büyük çoğunluğunun (% 76), yabancıları oldukları bu derse beş saatten az vakit ayırmalarının olumsuz sonuçlara yaratacağı düşünülmektedir. Tablo 2’de gösterilen veriler % 17’lik bir kesimin matbaa bölümünden, % 83’lük bir kesimin diğer bölümlerden geldiğini göstermektedir. Grafik tasarım programına en yakın alan olan matbaa bölümünde, grafik tasarım konuları içeren dersler yer almaktadır. Ancak bu derslerin arasında desen ya da grafik desen dersleri bulunmadığı görülmüştür.

Tablo 21 Öğrencilerin grafik desen dersi ödevlerine ayırdıkları haftalık vakit

İki saat		Üç saat		Dört saat		Beş saat ve fazlası	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
11	% 27	16	% 39	4	% 10	10	% 24

Soru 22’de öğrencilere, grafik desen dersi ödevlerini istekli bir biçimde yapıp yapmadıkları sorulmuştur. Öğrencilerin % 71’i bu ödevleri istekli bir biçimde yaptıklarını, % 29’ u isteksiz biçimde yaptıklarını belirtmiştir.

Tablo 22 Öğrencilerin grafik desen dersine ödevlerine ilişkin motivasyon durumları

İstekli bir biçimde yapan		İsteksiz bir biçimde yapan	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
29	% 71	12	% 29

Soru 23’te öğrencilere, grafik desen dersinde işlenecek konuları (dönem başında bahsedilen ders içerik ve işlenişine göre) ilgi çekici bulup bulmadıkları sorulmuştur. Öğrencilerin % 71’i içeriği ilgi çekici bulduklarını, % 24’ ü ilgi çekici bulmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 23 Öğrencilerin grafik desen dersinde işlenecek konulara ilişkin motivasyon durumları

Evet		Hayır	
Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
29	% 71	10	% 24

Sonuç ve Tartışma

Alan içinden gelen öğrencilerin Desen ve Grafik Desen gibi atölye derslerine kolaylıkla adapte olduğu görülürken, alan dışından gelen öğrencilerin özellikle form, boyut kavramını algılayamadıkları, sert ve güvensiz konturlar çizdikleri, dokulara detaycı yaklaşamadıkları, konsantrasyonlarının çabuk kaybolduğu ve eğitmenin yönlendirmelerine devamlı ihtiyaç duydukları gözlenmiştir.

Bu durum alan dışından gelen öğrencilerin sınavsız girmelerinden dolayı, alan içinden olan öğrencilerin kendi programlarında eğitim alamamalarına neden olmaktadır. Aynı zamanda alan dışından gelen öğrencilere eğitmenlerin etkin şekilde ulaşamadıkları, eğitim-öğretim faaliyetinde zorlandıkları görülmüştür. Bir başka sorun da alan dışından gelen öğrencilerin çoğunun atölye

derslerinden devamsız ya da başarısız olmaları nedeniyle, bir sonraki sene yeni gelen öğrencilerle daha da kalabalıklaşıp, dersin uygun ortamda işlenmesinde zorluk teşkil etmektedirler.

Bu şartlar ve neticeler göz önünde bulundurulduğunda Desen ve Grafik Desen derslerinin, tasarım alanında eğitim gören öğrenciler üzerindeki önemi çok büyüktür. Göz-el-beyin koordinasyonlarını bu derslerde yaptıkları çalışmalar sayesinde kazanılır. Temel atölye eğitimlerinin yanı sıra kuramsal derslerin eşzamanlı verilmesi ile tasarım öğrencisi daha donanımlı bir şekilde mezun olmaya hazır hale gelir. Ancak alan dışından gelen öğrenciler için bu süreç daha uzun sürmekte ve verimli olmamaktadır.

Alan dışından gelerek Grafik Tasarım bölümünden mezun olacak öğrencilerin, sektörde yetkin ve etkin şekilde çalışma olasılıklarının azlığı, yaratıcı çalışmalar konusunda zorlanmaları, daha önce yapılmış ve uygulanmış çalışmalara yönelmeleri gibi olguların yanı sıra yüksekokullara sınavsız geçişin dezavantajlı getirilerinin de araştırılarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Desen ve grafik desen dersleri, ön lisans grafik tasarım eğitiminin temelini teşkil etmektedir. Bu derslerin kazanımlarına ulaşamayan öğrencilerin; diğer mesleki derslerinde de sorun yaşadıkları görülmektedir. Müfredatlarda ve okulların programlarında yapılacak düzenlemelerle; Desen dersini başarmayanın Grafik Desen dersine, Grafik Desen dersini başarmayanın da ikinci sınıf mesleki derslere önkoşul olarak kabul edilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Böylece öğrencinin gelişimi daha düzenli bir kümülatif yapı izleyecek; öğrenci becerilerini sağlam bir temele oturtmadan bir diğer aşamaya geçemeyecektir.

Bu çalışmanın bir sonraki aşaması, sektör bazında yapıp, eğitim sürecindeki belirlenen aksaklıkların istihdama nasıl yansdığı analizlerle ortaya konacaktır.

Kaynakça

- Albayrak, A. (2012). Günümüz Sanatında Birincil İfade Aracı Olarak Çizgi ve Desen Pratikleri . Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 1 (32) , 1-11 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23766/253341>
- Çellek, T. (2002). *Yaratıcılık ve Eğitim Sistemimizdeki Boyutu*. Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, Mart, 2(1) sf 2.
- Türkmenoğlu, D. (2012). *Çağdaş Bir İfade Formu Olarak Desen*. Sanat Dergisi, Sayı: 20, s.42
- Üner, Ö. (2010), *Resmin Temelleri*, İstanbul, Say Yayınları, s.40

Etik Kurul Kararları (Gerekli ise)

Makale, 31 Mayıs 2013 – 2 Haziran 2013 tarihleri arasında Kapadokya’da yapılan ULEAD 2013 Annual Congress: ICRE (Multi-paradigmatic Transformative Research in Education: Challenges and Opportunities Kongresi’nde sunulan bildirden esinlenerek yazılmıştır. TR dizin kuralları gereği 2020 öncesi sunulduğu için Etik kurul raporu gerekmemektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı (Birden fazla yazar varsa)

Birinci Yazar %50,
İkinci Yazar %50.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.